

Prof. dr hab. Arnold Jarczewski
Wydział Chemii Uniwersytet im A. Mickiewicza

Poznań, 07.02.2014.

Priv.: Ul. H. Januszewskiej 14
60-190 Poznań

**Ocena dorobku naukowego i publikacyjnego
Mgr Marii Oszajcy**

Rozprawa doktorska pt.:

*Metal complexes in the activation of nitric oxide and dioxygen.
Mechanistic studies on model systems of biomedical relevance.*

Charakterystyka dorobku naukowego

Cały dorobek publikacyjny mgr Marii Oszajcy dotyczy badania mechanizmów reakcji tlenku azotu(II) i również ditlenu w różnych układach kompleksów rozpuszczalnych w wodzie. Dorobek publikacyjny zamyka się w 6 publikacjach z tego 3 stanowią podstawę pracy doktorskiej pozostałe dwie publikacje są wydane w czasopismach o wysokiej wartości IF. Są to Dalton Transactions (IF=3.806, MNiSW=35pkt), EurJIC (IF=5.831, MNiSW=40), i artykuł wysłany do redakcji New J.Chem. (IF=2.966, MNiSW=30). Sumaryczny prac będących podstawą pracy doktorskiej wynosi IF=15.017.

Do dorobku publikacyjnego zaliczam również udział mgr Oszajcy w 11 konferencjach naukowych z tego 6 poza granicami Kraju- Manchester (GB 2011), Barcelona (Hiszpania 2011), Lisbona (Portugalia 2012), Orleans (Francja 2012), Erlangen (Niemcy 2013). W siedmiu prezentacjach była głównym autorem.

Promotorem pracy doktorskiej mgr M. Oszajcy jest prof. dr hab. Grażyna Stochel, a opiekunem dr Małgorzata Brindell.

Praca doktorska oparta jest na trzech znakomitych publikacjach współautorskich, w których mgr Maria Oszajca jest głównym autorem. Oświadczenia współautorów o udziałach w publikacjach będących podstawą pracy doktorskiej dołączono do opracowania.

Trzy poniżej wymienione prace są wymienione jako podstawa pracy doktorskiej:

1. *Mechanistic Studies on the Reactions of Cyanide with a Water-Soluble Fe(III)*

Porphyrin and Their Effect on the Binding of NO

Maria Oszajca, Alicja Franke, Małgorzata Brindell, Grażyna Stochel and Rudi van Eldik

Inorg. Chem. 2011, 50, 3413–3424, (IF=4.593, MNiSW=40pkt)

2. *Mechanistic Insight into Peroxo-Shunt Formation of Biomimetic Models for Compound II, their Reactivity toward Organic Substrates and the Influence of N-methylimidazole Axial Ligation*

Maria Oszajca, Agnieszka Drzewiecka-Matuszek, Alicja Franke, Dorota Rutkowska-Żbik, Małgorzata Brindell, Małgorzata Witko, Grażyna Stochel and Rudi van Eldik

Chem. Eur. J. DOI: 10.1002/chem.201303694, (IF=5.831, MNiSW=40pkt)

3. *Activation Parameters for Selected Substrate Oxidation by Model Analogues for*

Compounds I and II in Aqueous Solution

Maria Oszajca, Alicja Franke, Agnieszka Drzewiecka-Matuszek, Małgorzata Brindell, Grażyna Stochel and Rudi van Eldik

Inorg. Chem. DOI: 10.1021/ic402567h, (IF=4.593, MNiSW=40pkt)

This paper has been chosen for a front cover of issue 6 of Inorganic Chemistry (2014).

Ta ostatnia publikacja zyskała uznanie nie tylko recenzentów, ale również Redakcji *Inorg. Chem.*, ponieważ została zamieszczona na obwolucie 6 wydania w roku 2014.

Mgr Maria Oszajca odbyła staże naukowe w renomowanym ośrodku –Fridrich-Alexander University, Erlangen-Nurnberg, Faculty of Natural Science, Dept.of Inorganic and Analytical Chemistry, gdzie pod kierownictwem prof. Rudiego van Eldika wykonała część pomiarów, jak również miała okazję do przeprowadzenia dyskusji uzyskanych tam wyników.

Uzyskane wyniki pomiarów, dyskusja i konkluzje

Biorąc pod uwagę fakt iż zasadniczy człon dysertacji został opublikowany w renomowanych czasopismach i stąd podlegał szczegółowej i wielokrotnej recenzji, przeto nie zachodzi potrzeba ponownego omawiania szczegółów publikacji będących podstawą dysertacji doktorskiej Pani mgr Marii Oszajcy.

Zasadniczym problemem opracowanym przez Doktorantkę były mechanizmy aktywacji cząsteczek NO i O₂ z udziałem modelowego kompleksu żelaza(III) jakim jest związek porfiryny o nazwie [mezo-terakis(2,4,6-trimetylo-3sulfonianometylo)porfiryno]żelazian(III).

Badania tych mechanizmów aktywacji i przemian, zwłaszcza NO mają swój początek w latach 80 ubiegłego wieku, kiedy zauważono, że tlenek azotu to nie tylko chemicznie bardzo aktywny, jedenasto-elektronowy związek, ale oprócz działania toksycznego, głównie po utlenieniu do NO₂, posiada również niebywały wpływ na organizmy żywe, w tym i człowieka. Od chwili odkrycia EDRF (endothelium derived-relaxing factor) ilość prac na temat roli tlenku azotu w biologii zwiększyła się lawinowo. Stwierdzono wieloraki wpływ tego „neuro-przekaźnika” na organizm człowieka. Za prace dotyczące rozluźniania mięśni gładkich pod wpływem NO i metabolitów Robert Furchgott wraz z L. Ignarro i F. Marradem otrzymali nagrodę Nobla w roku 1998.

Od tego czasu, niezmiennie, problem reaktywności NO i oddziaływania na organizm żywy jest w centrum zainteresowania wielu renomowanych ośrodków światowych w tym i ośrodek prof. R. van Eldika w Erlangen i prof. G. Stochel na U.J. w Krakowie.

Doktorantka, mgr Maria Oszajca, miała szczęście dołączyć do tego nurtu badań i stąd ich część wykonana została w Erlangen a część w Krakowie.

Z Jej badań wynika, że żelazoporfiryna [Fe^{III}(TMPS)³⁻ ([*mezo*-terakis(2,4,6-trimetylo-3-sulfonianofenylo)porfiryno]żelazian(III))] okazała się przydatnym układem modelowym w badaniach aktywacji NO ze względu na dobrą rozpuszczalność tego kompleksu w wodzie, jak również na możliwość badania krótko-żyjących form katalizatora- kationorodnika oksoporfirynożelaza(IV) i oksoporfirynożelaza(IV) w funkcji pH. Ustalono również brak zależności stałej szybkości reakcji od stężenia NO, co wskazuje na mechanizm dysocjacyjny, w którym odejście liganda CN⁻ jest etapem determinującym proces nitrozylacji.

Kolejno porównano wpływ dwóch ligandów OH⁻ i N-metyloimidazolu na tworzenie modelowego kompleksu oksoporfirynożelazo(IV). Chodziło o zbadanie tzw. obejścia tlenowego(peroxo-shunt). Wykonano badania kinetyczne reakcji [Fe^{III}(TMPS)(O)(OH)]⁻⁵ w funkcji temperatury, ciśnienia i pH. Stwierdzono, że stała szybkości tworzenia tego kompleksu z Fe^{IV} wzrasta dwukrotnie dla zakresu pH 9-12.6 co wskazuje na większą reaktywność OOH⁻ od H₂O₂.

Badanie wpływu liganda wykazało, że największą reaktywność wykazywał [Fe^{III}(TMPS)(N-MeIm)(H₂O)]⁻³. Obecność N-metyloimidazolu w pozycji trans do wiązania O-O w kompleksie przejściowym skutkuje obniżeniem energii aktywacji rozerwania wiązania O-O, co skutkuje zwiększeniem stałej szybkości reakcji.

Badanie utleniania alkoholu 4-metoksybenzylowego i aldehydu 4-metoksybenzoesowego przez kompleksy oksoporfirynożelaza(IV) wykazało, że ligand N-metyloimidazolowy i jon hydroksylowy skoordynowane do Fe(IV) w pozycji trans do liganda okso nie wykazują znaczącego wpływu na reaktywność kompleksu modelowego oksoporfirynożelazo(IV). Wykonano również badania mechanizmu reaktywności [Fe^{IV}(TMPS⁺)(O)(H₂O)]⁻³ (model I) i [Fe^{IV}(TMPS)(O)(OH)]⁻⁵ (model II) wobec tego alkoholu i aldehydu i dodatkowo 1-fenylotanolu. Stwierdzono, że stabilność związków I i II silnie zależy od wartości pH. Ponadto stwierdzono, że w pH<5.5 produktem utlenienia jest wyłącznie

kationorodnik oksoporfirynożelaza(IV) podczas gdy w $\text{pH} > 7.5$ tworzy się głównie oksoporfirynożelazo(IV). Mieszanina obydwu form powstaje w pH pośrednim między tymi wartościami pH . Wartości te są zgodne z potencjałami elektrochemicznego utleniania $\text{Fe}^{\text{III}}(\text{TMPS})$ w wodzie.

Badania temperaturowe tego procesu utleniania, gdzie rozerwanie wiązania C-H jest etapem determinującym wykazały, że utlenianie zarówno pochodnej alkoholu benzyłowego jak i aldehydu przez kompleks modelowy II jest kontrolowane entalpowo, podczas gdy utlenianie tychże związków modelem I jest kontrolowane entropowo.

Badania ciśnieniowe rozerwania wiązania C-H za pomocą obydwu form modeli I i II wykazały dodatnie wartości objętości aktywacji dla modelu II, co wskazuje na hemolityczne rozerwanie tego wiązania powiązane z redukcją centrum metalicznego podczas gdy dla modelu I znaleziono tylko nieznaczne, ujemne wartości objętości aktywacji, co wskazuje na to, że główną rolę odgrywa tworzenie wiązania O-H.

Badania wykonane i przedstawione w publikacjach 1-3 określiły wpływ niektórych wybranych ligandów aksjalnych skoordynowanych do Fe w kompleksie $[\text{Fe}^{\text{III}}(\text{TMPS})]^{-3}$ porfiryny na mechanizm aktywacji tlenu azotu i tworzenie oksoporfirynożelaza(IV).

Mechanistyczne aspekty tych reakcji zostały zrealizowane za pomocą badań zależności temperaturowych i ciśnieniowych.

Żelazoporfirynowe kompleksy okazały się przydatnym instrumentem do określenia reaktywności zarówno NO jak i O_2 co ma istotny wpływ na zrozumienie procesów zachodzących w organizmach żywych.

Konkluzja

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska Pani mgr Marii Oszejcy spełnia wszystkie wymogi przewidziane ustawą (Ustawa z dnia 18 marca 2011 r., art.33 ust.2; Dziennik Ustaw Nr 84 poz.455) i zawiera wszystkie elementy niezbędne do oceny tej dysertacji.

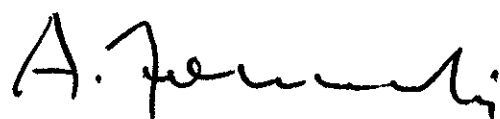
Przedstawioną do oceny rozprawę oceniam bardzo wysoko i stwierdzam, że mgr Maria Oszejca jest dojrzałym pracownikiem naukowym, zdolnym do prowadzenia badań na zaawansowanym stopniu trudności. Stosowane przez Doktorantkę nowoczesne techniki pomiarowe, takie jak „skok ciśnienia” (pressure-jump), „skok temperatury”(temperature-jump) „zatrzymanego przepływu” (stopped flow) wymagają dużych umiejętności eksperymentalnych, ale też umiejętności wyciągania poprawnych wniosków z otrzymanych krzywych pomiarowych.

Prezentowane prace doświadczalne i ich interpretacje są autorstwa Doktorantki, jedynie część obliczeniowa wykonana przez współautorów, oszacowana na 25% w jednym z opracowań nie umniejsza Jej dominującego udziału w opracowaniu tych znakomitych publikacji.

Doktorantka odbyła też udane staże naukowe w znaczącym ośrodku naukowym kierowanym przez prof. Rudiego van Eldika. Nabyte tam umiejętności i wiedza z pewnością będą procentować w Jej przyszłej karierze naukowej.

Przedstawioną pracę doktorską pt. *“Metal complexes in the activation of nitric oxide and dioxygen. Mechanistic studies on model systems of biomedical relevance”* oceniam bardzo wysoko i wnoszę wniosek do Wysokiej Rady Wydziału Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego o dopuszczenie mgr Marii Oszejcy do publicznej obrony tej pracy.

Biorąc pod uwagę wysoki poziom naukowy dysertacji, sposób przedstawienia wyników pomiarowych i dyskusji osiągniętych rezultatów wnoszę o wyróżnienie tej pracy.

Prof. dr hab. Arnold Jarczewski